

УДК 37.018.43:37.091.3:37.091.12:37.02

DOI: 10.31652/2412-1142-2024-72-27-37

Лук'янова Лариса Борисівна

доктор педагогічних наук, професор,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, директор,

м. Київ, Україна

ORCID ID : 0000-0002-0982-6162

larysa.lukianova@gmail.com

Годлевська Катерина Василівна

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,

м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0002-9263-243X

katehod89@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ (КОНТЕКСТНИЙ) АНАЛІЗ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ У СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

Анотація. Стаття присвячена проблемі змішаного навчання, яке дедалі більше привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників і освітян-практиків. З урахуванням глобалізаційних викликів, які безпосередньо торкнулися і системи освіти, наразі вкрай актуальною постала проблема застосування педагогічних практик, що уможливають поєднання різних форматів навчання. Зокрема йдеться про поєднання очного навчання з різними форматами електронного навчання (асинхронного і/або синхронного), які і становить сутність змішаного навчання.

Наразі підтримка та подальша імплементація змішаного навчання в освітній процес ЗВО є достатньо ускладненими. З-поміж інших проблем автори статті виокремлюють відсутність чіткого визначення сутності змішаного навчання та неповну готовність (методичну, технологічну і технічну) педагогічного персоналу до впровадження моделі змішаного навчання на практиці.

Стаття присвячена теоретико-методологічному (контекстному) аналізу поняття «змішане навчання», визначення його полісемічної сутності на основі вивчення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел та виявлення перспектив впровадження у сучасній вітчизняній та зарубіжній освітній практиці. Визначено, що наразі змішане навчання зазвичай трактують як модель, технологію, методику або особливий процес здобування знань. Проаналізовано сутнісні особливості; визначено основні компоненти комбінованого навчання. Систематизовано найбільш типові визначення змішаного навчання, сутність яких представлена першими словами дефініції: об'єднувальний метод, модель, технологія, методика, метод навчання, різновид гібридної методики, цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, освітня концепція, навчання, система викладання.

Обґрунтовано, що попри беззаперечні переваги, на заваді впровадження змішаного навчання стають певні виклики – як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Ключові слова: змішане навчання; електронне навчання, освітні технології, контекстний аналіз.

1. ВСТУП

Останні чотири роки стали роками викликів для системи освіти України. Пандемія коронавірусу, повномасштабна війна суттєво обмежили можливість учнів і студентів фізично відвідувати освітні заклади, що й спонукало освітян до пошуку нових форм та форматів навчання. Наразі як у закладах загальної середньої освіти так і у закладах вищої освіти відбувається активна комп'ютеризація освітнього процесу, формуються нові освітні середовища. Пришвидшується впровадження сучасних засобів, форм і методів навчання. Передусім йдеться про дистанційне та змішане навчання.

Дистанційна освіта, безперечно, має свої переваги, та водночас, за результатами дослідження, проведеного Державною службою якості освіти спільно із проєктом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), недоліками дистанційного навчання, що впливають на результати навчання, педагоги назвали відсутність живого спілкування та невміння дітей самостійно вчитися. Брак повноцінних дистанційних курсів на платформах шкіл також негативно позначається на якості навчальних результатів, оскільки основним видом діяльності залишається синхронне навчання (зум-уроки), тоді як асинхронне навчання (самостійна робота) – без належного педагогічного супроводу [4].

У цьому сенсі дослідники наголошують, що наразі вкрай актуальною постала проблема застосування педагогічних практик, які дозволяють поєднати різні формати навчання, насамперед – очне навчання з різними форматами електронного навчання (асинхронного і/або синхронного). Саме таке навчання називається змішаним [3, с. 40]. Й оскільки змішане навчання поєднує різні стилі викладання, воно може бути ідеальним рішенням, коли йдеться про навчання в період карантину чи пандемії [13, с. 120]. Ми також дістали беззаперечне підтвердження ролі змішаного навчання. Зокрема, у процесі опитування викладачів ЗВО педагогічного профілю яке проводилося у межах проєкту «Максимізація ефективності ресурсів змішаного навчання в закладах вищої педагогічної освіти у воєнний час та повоєнного відновлення України», що реалізується за грантової підтримки НФДУ, щодо ролі змішаного навчання у подоланні деструктивних наслідків війни майже 91% викладачів дали позитивну відповідь [8, с.11].

Слід зазначити, що змішане навчання є одним із інструментів модернізації сучасної освіти, зокрема, й вищої педагогічної освіти. Доцільність активного впровадження цих інструментів у діяльність ЗВО визначено у нормативних документах, з поміж яких: накази МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями», «Концепція розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації», «Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки» тощо. Впровадження змішаного навчання регламентовано у документах МОН України: «Рекомендації щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій» (2020); «Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти» (2021).

Постановка проблеми. Загалом концепція змішаного навчання з'явилася у 90-х роках ХХ століття як протипага онлайн навчанню, проте активно впроваджувати його почали лише на початку ХХІ століття. Для України питання запровадження інноваційних освітніх технологій і моделей навчання гостро постало з початком COVID – 19 та набуло стрімкого розвитку після 24 лютого 2022 року. Слід зазначити, що на сьогоднішній день, підтримка та подальша активізація впровадження змішаного навчання в освітній процес ЗВО є достатньо ускладненими. З-поміж інших проблем слід назвати відсутність чіткого визначення сутності змішаного навчання та не повну методичну, технологічну і технічну готовність педагогічного персоналу до впровадження моделі змішаного навчання на практиці.

Аналіз останніх публікацій. Підкреслимо, перші розвідки стосовно визначення сутності змішаного навчання та його впровадження в освітній процес було оприлюднено у зарубіжних наукових публікаціях. Згадаємо окремі з них: Т. Бойл, С. Брадлі та ін.[18]; Е. Страйк [25]; С. Грехем [21]; М. Хорн, Х. Стакер [23] та ін.

Вітчизняні науковці також активно долучаються до вивчення питань змісту й особливостей змішаного навчання, зокрема, Ю. Триус, І. Герасименко [16]; О. Коротун [7]; В. Кухаренко [10]; Т. Собченко [14] та ін. Слід згадати і дослідження О. Будник, Р. Гуревича, Н. Морзе, Н. Наливайко, О. Спіріна, М. Кадемії, Л. Карташової, Г. Ткачук, К. Осадчої, які у

своїх працях аналізують аспекти змішаного навчання у різних ланках системи освіти України. У 2017 році на базі Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського, вперше була проведена конференція «Цифрові комунікації у глобальному просторі. Змішана освіта» де було представлено досвід організації змішаного навчання. Проте проблема змішаного навчання загалом та шляхи його впровадження в освітній процес зокрема й надалі залишається недостатньо дослідженою в Україні.

Метою статті є теоретико-методологічний (контекстний) аналіз поняття «змішане навчання», визначення його полісемічної сутності на основі вивчення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел та виявлення перспектив впровадження у сучасній вітчизняній та зарубіжній освітній практиці.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Донедавна можна було спостерігати чіткий розподіл навчання з використання ІКТ (дистанційне, електронне) і традиційне (класно-урочне). Наразі такої чіткої диференціації немає. Натомість, на думку дослідників сучасний освітній процес доцільно розуміти як «змішану модель» кращих навчальних практик і методів поряд із застосуванням сучасних технічних засобів навчання [2]. Така змішана модель навчання набула достатньо активного поширення в освітньому процесі за сприяння як об'єктивних, так суб'єктивних чинників. З-поміж вже згаданих переваг гнучкості та поєднання традиційних і онлайн елементів навчання, змішане навчання має й інші потенційні переваги порівняно з іншими моделями (технологіями) навчання:

1. Персоналізація та індивідуалізація навчання. Поєднання онлайн ресурсів й інструментів навчання з безпосередньою взаємодією суб'єктів освітнього процесу дозволяє пристосовувати навчання до індивідуальних потреб, стилів і темпів навчання кожного студента.

2. Підвищення залученості та мотивації. Сукупність методів, підходів, стилів змішаного навчання уможливорює урізноманітнення процесу навчання, що загалом підвищують зацікавленість студентів та стимулює їх активну участь.

3. Розвиток цифрової грамотності. Інтегрована онлайн складова сприяє розвитку цифрових навичок, які є критично важливими в сучасному суспільстві.

4. Економізація освітнього процесу. Збалансоване поєднання онлайн і офлайн компонентів може зменшити витрати на навчання для закладів освіти та студентів порівняно з повністю очною формою.

5. Розвиток навичок самостійного навчання. Онлайн складова навчання вимагає більшої самодисципліни, тайм менеджменту, навичок самоорганізації.

6. Ефективність використання ресурсів. Концепція змішаної моделі навчання дозволяє більш ефективно використовувати аудиторний час для дискусій, практичних завдань та інтеріоризації навчального матеріалу.

Означена точка зору дослідників ґрунтується, передусім, на перевагах змішаного навчання, опис яких у вітчизняних і зарубіжних публікаціях є доволі різнобічним. Сутність цих переваг Ч. Грехем та Дж. Стайн виокремлюють у трьох контекстах: доступність та зручне користування (самостійне опрацювання частини матеріалу робить навчальний процес більш гнучким, а слухачі курсу можуть проглянути його у такому місці та темпі, який зручний саме для них); покращення навчального процесу (відбувається завдяки кращому дизайну інструкцій; кращій орієнтації; підвищенню рівня залученості внаслідок соціальної взаємодії; моніторингу часу на завдання); зменшення витрат та гнучкість (система змішаного навчання може оптимізувати витрати на використання приміщення чи розробку додаткових матеріалів).

Узагальнене окреслення переваг змішаного навчання було сформульовано Європейською комісією. Зокрема, як зазначено у документі, blended learning дає можливість гнучкості для усіх учасників процесу; розвиває в учнях проактивний підхід до навчання, де вчитель є лише фасилітатором; підсилює цифрові навички та спонукає учнів бути самостійними здобувачами освіти; дає вчителям нагоду зробити навчання більш індивідуальним [6].

Отже у професійний обіг впевнено увійшло і з часом закоренилося поняття «змішане навчання», яке зазвичай використовують для опису відповідних навчальних активностей суб'єктів освітнього процесу, методів проведення навчальних занять й навіть компонентів реформи у ЗВО. Проте не зважаючи на достатньо велику кількість публікацій з проблеми змішаного навчання, особливостей його впровадження у різні ланки освітньої системи, наразі немає єдиного підходу до визначення сутності поняття.

Вивчення змісту понять є одним із шляхів оперативного аналізу стану досліджуваної проблеми. Чітке визначення сутності поняття, його різнобічний аналіз дозволяють сформулювати уявлення щодо ступеню відображення практики у теорії. Важливість цього кроку підтверджується тим, що сам термін виконує певні функції, має різні тлумачення у міждисциплінарному контексті, що породжує проблему полісемії, коли різні автори одним терміном позначають різні за сутністю поняття. Означена проблема у сфері педагогічної науки поглиблюється через глобалізацію і модернізацію освітнього простору [11]. Натомість хаос, суперечності у визначенні сутності понять, їх некоректна підміна спотворюють зміст й негативно впливають на якість дослідницької роботи та науково-методичної літератури, що видається за її результатами [12].

Отже поширення феномену змішаного навчання, його використання у різних ланках освітньої системи спонукає до виявлення різних точок зору, іноді доволі суперечливих, та формулювання такого визначення, яке найбільшою мірою відповідає виконуваним функціям у сучасній освітній практиці. Так у перших наукових розвідках означений термін розглядався як часткові гібридні, комбіновані методики, що поширювалися паралельно з електронним і віртуальним навчанням у сенсі поєднання традиційних і дистанційних навчальних курсів. Натомість з часом кількість його визначень збільшувалася, привносилися нові сутнісні характеристики. Мали місце спроби уточнення поняття, його розширення, поглиблення, що, на нашу думку, дещо розмивало його зміст й не сприяло конкретизації сутності. Наразі змішане навчання зазвичай трактують як модель, технологію, методику або особливий процес здобування знань. Є багато інших тлумачень, які презентують змішане навчання.

Ми спробували зібрати найбільш поширені визначення вітчизняних і зарубіжних дослідників, хоча представлені трактування не вичерпують усю сукупність існуючих точок зору.

Отже змішане навчання у сучасному вітчизняному науковому полі представлено такими визначеннями (цитованих авторів подаємо в алфавітному порядку):

1. «...освітня технологія, в рамках якої особа, що навчається, отримує знання, набуваючи навичок формує компетентності й самостійно он-лайн. Відбувається це очно із вчителем та іншими учасниками процесу навчання» [1].

2. «...цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, що здійснюється освітніми установами різного типу в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою ІКТ і технічних засобів навчання, які використовують для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення) [2].

3. «...навчання, в межах якого студент одержує знання, очно і самостійно он-лайн, воно передбачає створення комфортного освітнього інформаційного середовища, системи комунікацій, що доставляють інформацію» [5];

4. «...навчальна методологія, викладання та підхід, який поєднує в собі традиційні методи в класі з комп'ютерною опосередкованою діяльністю для навчання. Сильними сторонами навчання є комбінація різних технологій в єдиний інтегрований навчальний процес [10];

5. «...інструмент модернізації сучасної освіти на практиці представляється в створенні нових педагогічних методик, що засновані на інтеграції традиційних підходів організації навчального процесу, де здійснюється передача знань» [9];

6. « ... метод навчання, який об'єднує синхронне (традиційне, очне) навчання та асинхронне (цифрове) навчання, надаючи студентам більшу гнучкість в отриманні навчального досвіду [13].

7. «...цілеспрямований процес передачі й засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, заснований на поєднанні технологій традиційного, комп'ютерно-орієнтованого, дистанційного та мобільно-орієнтованого навчання» [15].

У працях зарубіжних дослідників ми знайшли такі сутнісні ознаки визначення поняття «змішане навчання»:

- « ... поєднання он-лайнного доступу до навчального контенту з кращими методиками безпосередньої у класі й «живого» пояснення, яке дозволяє персоналізувати навчання, побудувати урок для різних груп учнів [19];
- «... оптимальна комбінація форм навчання, орієнтована на скорочення витрат (часу та коштів) та виважене пропорційне співвідношення традиційного, електронного навчання та самостійної роботи [17]
- «... технологія, за якою поєднуються протилежні підходи: формальне і неформальне навчання, навчання «віч-на-віч» і спілкування он-лайн, керовані дії зі сторони педагога і дії, які самостійно обираються педагогом для досягнення особистих цілей і цілей організації [24].

Загалом у науковій літературі можна знайти й багато інших трактувань змісту й особливостей змішаного навчання. Представимо найбільш типові визначення, характерна сутність яких визначена *першими словами дефініції*:

–*метод*, який поєднує в собі традиційне навчання «обличчям до обличчя» і деякі елементи дистанційного навчання;

–*метод навчання*, який комбінує різні ресурси, зокрема, елементи очних навчальних сесій та електронного навчання;

–*методика*, за якою учні засвоюють частину матеріалу онлайн і певною мірою самостійно керують своїм часом, а частину – офлайн, у класі; набуття цілісного навчального досвіду із використанням сучасних інтерактивних технологій;

–*різновид гібридної методики*, коли відбувається поєднання он-лайн навчання, традиційного та самостійного навчання;

–*цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної і позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання*;

–*поєднання традиційних формальних засобів навчання* – роботи в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу – з неформальними, наприклад, з обговоренням за допомогою електронної пошти та Інтернет-конференцій;

–*поєднання технологій і традиційного навчання в класі на основі гнучкого підходу до навчання, який враховує переваги тренувальних і контролюючих завдань в мережі, але також використовує інші методи, які можуть поліпшити результати студентів і заощадити витрати на навчання*;

–*поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології, такі як комп'ютерна графіка, аудіо та відео, інтерактивні елементи*;

–*поєднання різних видів навчальних заходів, включаючи очне навчання, онлайн електронне навчання і самонавчання на робочому місці*;

–*поєднання різних видів (форм) навчання, а також самоосвіти, як у рамках конкретної навчальної дисципліни, так і в загальному сенсі*;

–*навчання, за якого частина пізнавальної діяльності учнів відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, а інша – у самостійній роботі з електронними ресурсами*;

–*система викладання*, яка поєднує очне, дистанційне і самонавчання, що включає взаємодію між суб'єктами навчання та інтерактивними джерелами інформації, яка відображає всі притаманні навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), функціонуючі в постійній взаємодії один з одним, створюючи єдине ціле;

–*освітня концепція*, в рамках якої, учень отримує знання як дистанційно через мережу Інтернет, так і очно з учителем.

–*формальні навчальні програми*, у рамках яких студенти як мінімум частково навчаються в електронному, онлайн-овому форматі, і наразі присутні деякі елементи контролю над термінами, ходом і темпом навчання. У такому навчанні використовуються різні модальності, щоб забезпечити в результаті інтегрований навчальний досвід.

Отже, узагальнення наведених визначень, трактувань та сутнісних ознак показує, що зазвичай змішане навчання розуміють як:

1. Метод (методика), технологія
2. Поєднання форм, технологій, видів навчання
3. Цілеспрямований процес.

Важливою вбачається точка зору щодо виконуваної об'єднувальної функції змішаного навчання [20]. У Звіті йдеться про те, що змішане навчання за своєю сутністю «об'єднує»:

- 1) живе навчання та веб-технології (наприклад, віртуальний клас, самопідготовку, спільне навчання, потокове відео, аудіо та текст) для досягнення освітньої мети;
- 2) різні педагогічні підходи (наприклад, конструктивізм, біхевіоризм, когнітивізм) для отримання оптимального результату;
- 3) технічні засоби навчання та очне навчання під керівництвом викладача;
- 4) навчальний процес з виконанням реальних професійних завдань, щоб створити гармонійний ефект навчання і роботи.

Таким чином, аналіз наведених визначень робить правомірною точку зору про те, що категорію «змішане навчання» доцільно розглядати у двох сенсах – вузькому і широкому. Так, на думку К. Бугайчука, у вузькому сенсі це цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, що здійснюється освітніми установами різного типу в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які використовуються для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення) та під час якого має місце самоконтроль учня (студента) за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання. Тоді як у широкому сенсі: це різні варіанти поєднання форм і методів організації формального, неформального, інформального навчання, а також самонавчання, що здійснюються для досягнення особою заздалегідь визначених навчальних цілей зі збереженням механізму контролю за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання [2]. До ще більш широкого контексту можна додати визначення змішаного навчання, яке використовується у науковій літературі як персоналізоване, диференційоване, гібридне навчання, навчання з використанням веб-технологій.

Змістову відмінність змішаного навчання можна прослідкувати аналізуючи особливості Моделей організації традиційного і змішаного навчання, розроблені для використання в освітньому середовищі в залежності від рівня небезпеки: традиційне навчання, традиційне навчання з фрагментарним використанням технологій електронного, змішане навчання, дистанційне навчання, в яких важливим відмінним критерієм є процент використання освітньої платформи (табл. 1) [3, с.41].

Таблиця 1

Моделі організації традиційного і змішаного навчання

Модель навчального процесу	Опис моделі	Онлайн-складник	Використання освітньої платформи (%)
Традиційне навчання	Навчальні матеріали подаються в усній/письмовій формі, з використанням цифрових технологій. Навчальна взаємодія: синхронна офлайн відбувається в аудиторії; асинхронна онлайн здійснюється за потреби для персоналізованого навчання	Платформа як середовище доставки контенту: викладач/учитель розміщує деякі матеріали, методичні рекомендації для використання у процесі повторення, закріплення вивченого матеріалу	1–20 % (для підтримки традиційного навчання)
Традиційне навчання з фрагментарним використанням технологій електронного	Використовуються цифрові хмарні технології та освітня платформа, здебільшого для доставки навчального матеріалу й вирішення організаційних питань у межах традиційного навчання (офлайн синхронна взаємодія, навчання в класі)	Контент не дублює повністю змісту уроку та надається в повному обсязі за потреби окремим учням. Моніторинг та оцінювання навчальних досягнень шляхом тестування та опитування (онлайн асинхронна взаємодія)	1–29 %
Змішане навчання	Хмарні технології та освітня платформа використовуються для доставки навчального матеріалу, виконання завдань, співпраці та іншої навчальної взаємодії. Застосовується синхронна та асинхронна форми онлайн-навчання.	Синхронна онлайн-взаємодія: консультування (за запитом/за розкладом), оцінювання робіт. Обов'язкова невідтермінована реакція викладача на зворотний зв'язок	30 – 79 %
Дистанційне навчання	Уся освітня діяльність і доставка навчального матеріалу здійснюється за допомогою хмарних технологій та використання освітньої платформи. Очне навчання не передбачається	Онлайн (асинхронна) взаємодія для пояснення нового матеріалу (запис відеоуроків, вебінарів тощо); конкретизації завдань лабораторних робіт тощо	80–100%

Аналіз таблиці показує органічність і гнучкість змішаного навчання, яке передбачає використання освітньої платформи від 30 до 79 %.

Отже, узагальнюючи наведені визначення змішаного навчання, ураховуючи підходи до виокремлення його сутнісних ознак та ураховуючи конструктивні ідеї досвіду використання на практиці, вважаємо, що змішане навчання – це особлива модель організації навчального процесу, яка органічно поєднує очне та дистанційне (онлайн) навчання, уможливорює оптимальний вибір часу взаємодії в аудиторії або поза її межами, у синхронному чи асинхронному режимах, передбачає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання (Рис. 1).

Для імплементації моделі змішаного навчання як у загальноосвітній, так і вищій школі використовують моделі: ротаційна модель (та її чотири різновиди), гнучка модель, модель самостійного змішування і поглиблена віртуальна модель, які відрізняються домінуванням одного з компонентів: традиційна взаємодія суб'єктів освітнього процесу; інтерактивна взаємодія з допомогою ІКТ та онлайн ресурсів; самоосвіта.

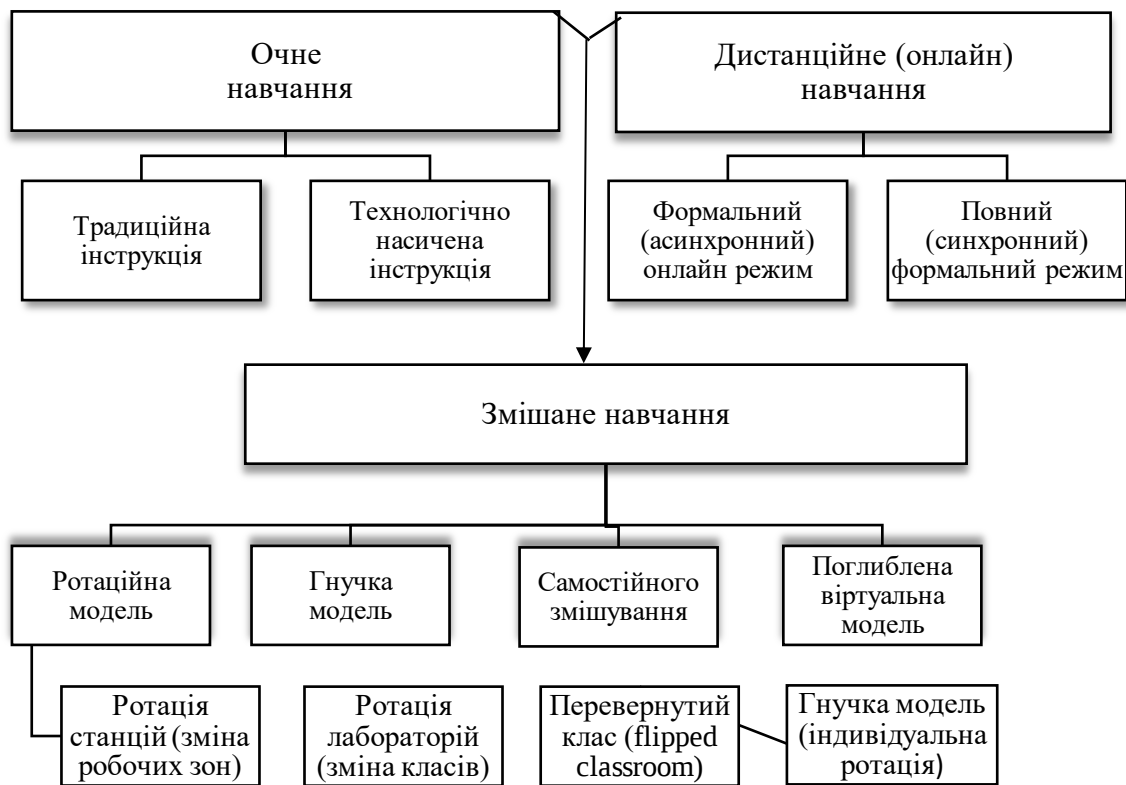

Рис. 1. Сутність складових змішаного навчання

Щодо визначення перспектив використання змішаного навчання у сучасному і майбутньому освітньому процесі скористаємося. Наведемо точку зору С. Бонк і Ч. Грехан [22]. (Рис.2).

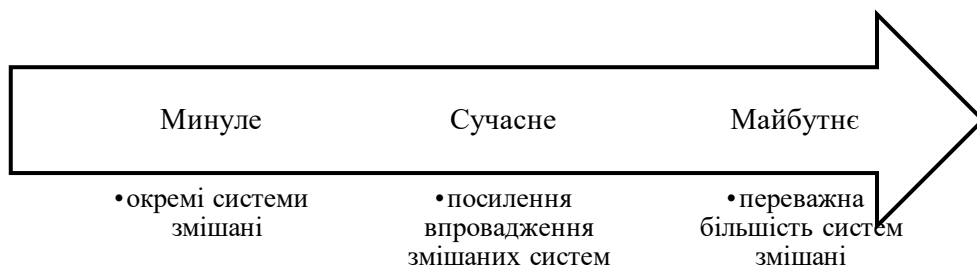

Рис. 2. Прогресивна конвергенція поширення використання систем змішаного навчання

На думку вчених змішане навчання поступово посідатиме передові позиції у порівнянні з традиційним, а комп'ютерні технології стануть основою для організації навчання.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Активний розвиток і практичне використання інформаційно-комунікаційних технологій спонукають до впровадження змін в усіх ланках системи освіти, а відтак потребують відповідної підготовки суб'єктів освітнього процесу.

2. Попри усі беззаперечні переваги, змішане навчання має певні виклики, зокрема і у кризові періоди. Передусім слід назвати технічні обмеження – проблеми з серверами, нестабільність підключення до Інтернету тощо.

3. Достатньо велика кількість викладачів ЗВО не повною мірою підготовлені до впровадження змішаного навчання: відсутня відповідна цифрова концепція розвитку закладу, низький або нижче середнього рівень цифрової компетентності викладачів, не завжди відповідний рівень забезпеченості технічними засобами, зокрема відсутність на власних ресурсах освітньої платформи, доступної для всіх учасників освітнього процесу, несистемний методичний, технологічний супровід викладачів до впровадження змішаного навчання тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Барна, О.В. (2016). Технологія змішаного навчання в курсі методики навчання інформатики. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету, 2, 24-37.
- [2] Бугайчук, К. (2016). Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. Інформаційні технології і засоби навчання, 54(4), 1-18.
- [3] Гриневич, Л., Львів, Л., Морзе, Н., Прошкін, В., Шемелинець, І., Линьов К., & Рій, Г. (2020). Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину: аналітична записка. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка.
- [4] Державна служба якості освіти. (2022). Змішане навчання: як організувати якісний освітній процес в умовах війни. URL: <https://sqe.gov.ua/zmishane-navchannya-yak-organizuvati-yaki/>
- [5] Кадемія, М.Ю. (2016). Використання змішаної технології навчання у дистанційній освіті. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 44, 330-333
- [6] Кисельова, К. (б.д.). Як запровадити змішане навчання у школі: 10 найважливіших складових. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-zaprovadyty-zmishane-navchannya-u-shkoli-10-najvazhlyvishyh-skladovyh/>
- [7] Коротун, О. В. (2016). Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. Інформаційні технології в освіті, 3 (28), 117–129.
- [8] Котун, К., Лук'янова, Л., Баніт, О., Годлевська, К., Петренко, Л., & Радомський, І. (2023). Змішане навчання в закладах вищої педагогічної освіти України в умовах війни: аналітична записка. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.
- [9] Кривонос, О. М., & Коротун, О. В. (2015). Змішане навчання як основа формування ІКТ-компетентності вчителя. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В.Винниченка, 8 (II), 19-23.
- [10] Кухаренко, В. М. Березенська, С.М., Бугайчук, К.Л., & Олійник, Н.Ю. (2016). Теорія та практика змішаного навчання: монографія. Харків: Міськдрук, НТУ «ХПІ».
- [11] Лук'янова, Л. (2020). Освіта дорослих: стратегії розвитку та сучасні практики у вітчизняному й зарубіжному освітньому просторі: монографія. Київ: ТОВ Юрка Любченка.
- [12] Ничкало, Н. (2012). Теорії людського капіталу і педагогіка праці. Професійна освіта: педагогіка і психологія/ Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia, XIV, 15–25.
- [13] Свиридюк, О. (2021). Зміст змішаного навчання у закладах вищої освіти. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 4, 120–128
- [14] Собченко, Т. (2021). Методологічні засади дослідження проблеми здійснення змішаного навчання студентів-філологів. Інноватика у вихованні. 13(1), 213 – 220.
- [15] Ткачук, Г.В. (2019). Теоретичні і методичні засади практично-технічної підготовки майбутніх учителів інформатики в умовах змішаного навчання. (Автореф. дис. докт. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
- [16] Триус, Ю. В., & Герасименко, І. В. (2012). Комбіноване навчання як інноваційна освітня технологія у вищій школі. Theory and methods of e-learning, 3, 299–308.
- [17] Aspire Public School. (2013). Blended Learning 101: Handbook. URL: <https://scottiebenson.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/06/aspire-blended-learning-handbook-2013-061.pdf>
- [18] Boyle, T., Bradley, C., Chalk, P., Jones, R., & Pickard, P. (2003). Using blended learning to improve student success rates in learning to program. Journal of Educational Media, 28, 165-178
- [19] Caner, M. (2012). The definition of blended learning in higher education. In P. Anastasiades (Ed.), Blended Learning Environments for Adults: Evaluations and Frameworks. Hershey, PA: IGI Global. DOI:10.4018/978-1-4666-0939-6.ch002.
- [20] Friesen, N. (2012). Report: Defining Blended Learning. URL: <https://www.yumpu.com/s/RDnreO16DYBJeDDe>
- [21] Graham, C.R. (2006). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In Bonk, C. J. & Graham, C. R. (Eds.). Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs (pp.3-21). San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing.
- [22] Graham, C.R. (2012). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In C.J. Bonk & C.R. Graham (Eds.), Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs (pp. 3-21). San Francisco, CA: John Wiley & Sons
- [23] Horn, M., & Staker, H. (2015). Blended: Using disruptive innovation to improve schools. San Francisco: JosseyBass.
- [24] Rossett, A. & Frazee, R. (2006). Blended Learning Opportunities. URL: https://www.researchgate.net/publication/228669485_Blended_Learning_Opportunities
- [25] Stracke, E. (2010). A road to understanding: A qualitative study into why learners drop out of a blended language learning (BLL) environment. ReCALL, 19(1), 57–78.

THEORETICAL-METHODOLOGICAL (CONTEXTUAL) ANALYSIS OF BLENDED LEARNING AND PROSPECTS OF ITS IMPLEMENTATION IN MODERN EDUCATIONAL PRACTICE

Lukianova Larysa Borysivna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-0982-6162

larysa.lukianova@gmail.com

Hodlevska Kateryna Vasylivna

PhD,

Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-9263-243X

katehod89@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the problem of blended learning, which is increasingly attracting the attention of both domestic and foreign researchers and practicing educators. Taking into account the challenges of globalization, which have directly affected the education system, the problem of applying pedagogical practices that enable the combination of different formats of education has become extremely relevant. In particular, it is about the combination of face-to-face learning with various formats of electronic learning (asynchronous and/or synchronous), which is the essence of blended learning. Currently, the support and further implementation of blended learning in the educational process of higher education are quite complicated. Among other problems, the authors of the article single out the lack of a clear definition of the essence of blended learning and the incomplete readiness (methodological, technological and technical) of the pedagogical staff for the implementation of the blended learning model in practice.

The article is devoted to the theoretical-methodological (contextual) analysis of the concept of "blended learning", the definition of its polysemic essence based on the study of domestic and foreign scientific sources and the identification of prospects for implementation in modern domestic and foreign educational practice. It was determined that currently blended learning is usually interpreted as a model, technology, method or a special process of acquiring knowledge. Essential features were analyzed; the main components of combined training are defined. The most typical definitions of blended learning are systematized, the essence of which is represented by the first words of the definition: unifying method, model, technology, methodology, teaching method, a type of hybrid methodology, purposeful process of acquiring knowledge, skills and abilities, educational concept, training, teaching system. It is substantiated that, despite the indisputable advantages, there are certain challenges - both objective and subjective - that stand in the way of the implementation of blended learning.

Keywords: blended learning; e-learning, educational technologies, contextual analysis.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Barna, O.V. (2016). Blended learning technology in the course of computer science teaching methods. *Vidkryte osvritnie e-seredovyshche suchasnoho universytetu*, 2, 24-37 (in Ukrainian).
- [2] Buhaichuk, K. (2016). Blended learning: theoretical analysis and strategy of implementation in the educational process of higher education institutions. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 54(4), 1-18 (in Ukrainian).
- [3] Hrynevych, L., Ilich, L., Morze, N., Proshkin, V., Shemelynets, I., Lynov K., & Rii, H. (2020). Organisation of the educational process in Ukrainian schools under quarantine: an analytical note. Kyiv: Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. (in Ukrainian).
- [4] Derzhavna sluzhba yakosti osvity. (2022). Blended learning: how to organise a quality educational process in times of war.. URL: <https://sqe.gov.ua/zmishane-navchannya-yak-organizuvati-yaki/> (in Ukrainian).
- [5] Kademiia, M.Yu. (2016). The use of blended learning technologies in distance education. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, 44, 330-333 (in Ukrainian).
- [6] Kyselova, K. (n.d.). How to introduce blended learning at school: The 10 most important components. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-zaprovadyty-zmishane-navchannya-u-shkoli-10-najvazhlyvishyh-skladovyh/> (in Ukrainian).

- [7] Korotun, O. V. (2016). Methodological principles of blended learning in higher education. *Informatsiini tekhnolohii v osviti*, 3 (28), 117–129 (in Ukrainian).
- [8] Kotun, K., Lukianova, L., Banit, O., Hodlevska, K., Petrenko, L., & Radomskyi, I. (2023). Blended Learning in Higher Pedagogical Education Institutions of Ukraine in the Context of War: Analytical Note. Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy (in Ukrainian).
- [9] Kryvonos, O. M., & Korotun, O. V. (2015). Blended learning as a basis for teacher ICT competence development. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni V.Vynnychenka*, 8 (II), 19-23 (in Ukrainian).
- [10] Kukharenko, V. M. Berezenska, S.M., Buhaichuk, K.L., & Oliinyk, N.Iu. (2016). Theory and practice of blended learning: a monograph. Kharkiv: Miskdruk, NTU «KhPI» (in Ukrainian).
- [11] Lukianova, L. (2020). Adult Education: Development Strategies and Modern Practices in the Domestic and Foreign Educational Space: a Monograph. Kyiv: TOV Yurka Liubchenka (in Ukrainian).
- [12] Nychkalo, N. (2012). Human capital theories and work pedagogy. *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia/Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*, XIV, 15–25 (in Ukrainian).
- [13] Svyrydiuk, O. (2021). Content of blended learning in higher education institutions. *Zbimykh naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 4, 120–128 (in Ukrainian).
- [14] Sobchenko, T. (2021). Methodological Foundations of the Study of the Problem of Implementing Blended Learning for Philology Students. *Innovatyka u vykhovanni*. 13(1), 213 – 220 (in Ukrainian).
- [15] Tkachuk, H.V. (2019). Theoretical and Methodological Foundations of Practical and Technical Training of Future Computer Science Teachers in Blended Learning. (Avtoref. dys. dokt. ped. nauk). *Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova*, Kyiv. (in Ukrainian).
- [16] Tryus, Yu. V., & Herasymenko, I. V. (2012). Blended learning as an innovative educational technology in higher education. *Theory and methods of e-learning*, 3, 299–308 (in Ukrainian).
- [17] Aspire Public School. (2013). Blended Learning 101: Handbook. URL: <https://scottebenson.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/06/aspire-blended-learning-handbook-2013-061.pdf>
- [18] Boyle, T., Bradley, C., Chalk, P., Jones, R., & Pickard, P. (2003). Using blended learning to improve student success rates in learning to program. *Journal of Educational Media*, 28, 165-178
- [19] Caner, M. (2012). The definition of blended learning in higher education. In P. Anastasiades (Ed.), *Blended Learning Environments for Adults: Evaluations and Frameworks*. Hershey, PA: IGI Global. DOI:10.4018/978-1-4666-0939-6.ch002.
- [20] Friesen, N. (2012). Report: Defining Blended Learning. URL: <https://www.yumpu.com/s/RDnreO16DYBJeDDe>
- [21] Graham, C.R. (2006). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In Bonk, C. J. & Graham, C. R. (Eds.). *Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs* (pp.3-21). San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing.
- [22] Graham, C.R. (2012). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In C.J. Bonk & C.R. Graham (Eds.), *Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs* (pp. 3-21). San Francisco, CA: John Wiley & Sons
- [23] Horn, M., & Staker, H. (2015). *Blended: Using disruptive innovation to improve schools*. San Francisco: JosseyBass.
- [24] Rossett, A. & Frazee, R. (2006). Blended Learning Opportunities. URL: https://www.researchgate.net/publication/228669485_Blended_Learning_Opportunities
- [25] Stracke, E. (2010). A road to understanding: A qualitative study into why learners drop out of a blended language learning (BLL) environment. *ReCALL*, 19(1), 57–78.

Матеріал підготовлений у межах виконання проєкту (2022.01/0098) "Максимізація ефективності ресурсів змішаного навчання в закладах вищої педагогічної освіти у воєнний час та повоєнного відновлення України", що реалізується за грантової підтримки НФДУ.

Зміст, висвітлений у статті, може не співпадати з поглядами Національного фонду досліджень України, і є виключною відповідальністю Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, що реалізує проєкт.